

A globalizáció kihívásai – tendenciák a 21. században

MÁSODIK DÍJAS PÁLYAMŰ

„A globalizált világ eddig példátlan nyomást gyakorol viselkedésünkre és erkölcsiségünkre. Valamennyien mindent átszövő pókhálóba gabalyodunk, amelyek korlátozzák mozgásunkat, ugyanakkor a legapróbb rezdülésünket is továbbítják távoli célpontok felé.”
(Yuval Noah Harari)

Globalizáció. Egy szó, mégis számtalan elképzelés fut át az emberek gondolataiban, amikor meghallják ezt a kifejezést. Úton-útfélen találkozhatunk vele manapság, ugyanis rendkívül aktuális. Sok kihívás és tendencia is kapcsolódik hozzá, így a tanulmányom elsődleges célja ezek bemutatása és összefoglalása.

Napjainkban azt érezzük, hogy az államhatárok elmosódnak. Azonban olyan negatív globális jelenségek is terjednek, mint járványok, terrorizmus, környezetszennyezés stb. amelyek nem állnak meg az államhatároknál.

Külföldre történő utazásaink során az utcákat járva észrevehető, hogy ugyanolyan üzletekkel és étteremláncokkal találkozunk szembe, mint Magyarországon. Ezek alapján úgy gondoltam, hogyha azonos ruhákban járunk és ugyanazokat az ételeket esszük, mint a helyiek, akkor már a gondolkodás módunk is egyezni fog velük. Azonban ez nem így történt. Ráébredtem, hogy az egyes államok és az ott élő emberek több esetben más értékeket vallanak, mint én. Habár bizonyos értelemben össze vagyunk kapcsolva a mai világban, mégis különbözőek vagyunk. Ebből a feltevésből indulva kezdett el igazán érdekelni a globalizáció témája.

Megfogalmazódott bennem számos kérdőjel ezzel a témával kapcsolatban: azokra a kérdésekre keresem a választ, hogy mi ez a jelenség igazából? Milyen a hatása az államokra? Van-e annak realitása, hogy a bolygó sokszínű embertömegéből kialakuljon egy egységes globális társadalom? Lehetséges, hogy a globalizáció csupán egy földtől elrugaszkodott gondolat? Távolról szemlélve rendkívül idealisztikusnak tűnik, azonban ahogyan közelítünk a felszínhez, azt vesszük észre, hogy egyre több határ tűnik fel a láthatáron. Vajon lehetséges lenne, hogy a határokkal elválasztott államok egy globális egységbe tömörüljenek valamikor, egy egységes kormányzat égisze alatt?

A tanulmányban azt is vizsgálom, hogy milyen kihívások jelennek meg a globalizáció révén, amelyek hatással vannak az államok, a nemzetállamok működésére.¹ Arra a kérdésre keresem a választ, hogy a globalizáció és kihívásai milyen területeken hoztak változást a szuverén nemzetállamok életében. Ezek a kihívások a legtöbb esetben az államhatárokon is túlnyúlnak, nem tartják tiszteletben azokat. Tanulmányozom azt, hogy a globalizációhoz kötődő (a szerzők írásai alapján megvizsgált) megközelítések inkább pozitívak vagy negatívak, és az ezekről készült összefoglaló elemzést is bemutatom.

A 21. század egyik főbb kérdése az államokhoz kapcsolódóan, hogy vajon fennmaradnak-e a(z) (nemzet)államok a mai formájukban, avagy egy globális állam van-e kialakulóban. Az államok évezredek hagyományait sokszor felülírják a globális

jelenségek, és ez arra is utalhat, hogy a stabil állam nem működhet így tovább, új utat kell választania (vagy a régit megújítani). További felvetéseim, amelyek elvezetnek a tanulmányban bemutatott kutatásom eredményéhez:

- mivel a globalizáció kitágítja a világot, ami így egyre kevésbé átlátható, nincs végső felelős – az egyének kihez fordulhatnak? A(z) (nemzet)államhoz, vagy egy esetlegesen kialakuló intézményesült, globális államhoz?
- létrejöhetne-e egy világállam? A 21. századi kihívásokat egy állam, vagy egy globális állam tudná-e hatékonyabban kezelni?
- lehetséges-e az állam, az államiság megőrzése a globalizáció világában is?

(A szuverenitás klasszikus értelme és a globalizáció) A globalizációról nem beszélhetünk a szuverenitás és a szuverén nemzetállam fogalmának ismerete nélkül. A szuverenitás definíciójának a konkrét meghatározása a mai napig kihívás elé állítja a gondolkodókat, kutatókat – az államjogtan egyik legnehezebben meghatározható kifejezésének tartják. Az a nézet vált meghatározóvá, hogy a szó a francia „felség” (souverain) megszólításból eredeztethető, igazából az abszolút hatalmat jeleníti meg. A szuverenitásnak több meghatározási ága alakult ki: fejedelmi szuverenitás (Jean Bodin), uralkodói szuverenitás (Thomas Hobbes), népszuverenitás (Jean Jacques Rousseau), jogszuverenitás (Hans Kelsen), valamint politikai szuverenitás (Carl Schmitt). A kifejezés jelentheti azt, hogy a modern államok tekintetében egy terület felett kizárólagos ellenőrzés (politikai és jogi szempontból is) érvényesül. A két legfőbb kulcsszava a legitim hatalom és a terület. A fogalom történetileg a vesztfáliai rendszerrel fejlődött ki, a koncepciója a modern államépítés folyamatához volt kapcsolható.²

Számos neves szerző arról tett említést az elmúlt pár évtizedben, hogy az államok már elavultak, hibásak, cselekvésképtelenek és teljesen az értelmüket veszítették. Az tényleg nyilvánvaló, hogy a globalizáció hatással van a szuverenitás klasszikus értelmére. Így egyesek szerint a jelenség miatt maga az államok vesztfáliai rendszere is felülvizsgálatra szorul.

Az államok szuverenitását a globalizáció némileg átrajzolja. Azonban megjelenik olyan gondolat is, hogy nemcsak átrajzolja, hanem aláássa azt, így akadályozva ezzel az államhatalom gyakorlását. Az a tendencia is észrevehető, hogy a fejlődő és a fejlett országok esetében eltérően változtatja meg a nemzeti irányítás hatókörének szűkülését. A globalizáció következtében a különféle nemzetközi szerveződések, szervezetek is hatnak az állam szuverenitására, főként a gazdasági globalizációhoz kapcsolódóan. Az államok manapság sokszor arra kényszerülnek, hogy a szuverenitásukkal kapcsolatosan kompromisszumokat kössenek.

A szuverenitást felfoghatjuk úgy is, mint a törvényalkotásra való képességet. Tehát az az állam minősül ebben az értelemben szuverénnek, aki meg tudja alkotni a saját törvényeit. A szuverenitás belső és külső fogalmának megközelítéséből az állam saját nemzeti jogot alkothat, és létrejött az államok közötti, nemzetközi jog rendje is, ugyanakkor globális jog nem létezik. Márpedig ha globális jog nem létezik, akkor globális állam sem, mivel nem alkot törvényeket. Azonban így szuverénnek sem tekinthető. Mint már említettem, a szuverenitás főhatalmat jelent, így a tanulmány egyik további részében a hatalom témaköre is kielemezésre kerül majd. A szuverenitásnak van belső és külső aspektusa is. A belső azt jelenti, hogy az adott államnak főhatalma van a saját területe és népessége felett, és megalkotja a saját jogrendjét is. Ezzel szemben a külső szuverenitás az államnak a többi államtól való függetlenségét jeleníti meg elsődlegesen. Azonban az elhatárolás alapja az is lehet, ha azt vizsgáljuk, hogy a szuverenitás az államnak milyen típusú döntéseihez, illetve cselekedeteihez kapcsolódik.

Fogalmi következtetések

A globalizáció fogalmát több oldalról érdemes megközelíteni: történelmi, gazdasági, államokhoz kötődő és civilizációkhoz kapcsolódó aspektusokból. Vannak szerzők, akik kizárólag egy nézetből vizsgálják a jelenséget, míg én Karen A. Mingst – a nemzetközi viszonyok elméletének kiváló amerikai szakértőjének – álláspontjára kiindulópontként tekintve, erre helyezkedve határozom meg a tanulmányban a globalizáció fogalmát és jelentéstartalmát, miszerint a globalizáció egy összetett (politikai, gazdasági és kulturális) jelenség. A globalizáció életünk minden szegmensét áthatja. A globalizáció gazdasági jellege magából a történelemből eredeztethető, míg a politikai aspektussal nagyrészt összekapcsolódnak a civilizációs folyamatok, ugyanis a neves politikatudós, Huntington szerint is ezek határozzák meg korunk globális politikáját. A civilizációközpontú megközelítésnél ki kell emelnünk a Nyugatnak, azon belül is pedig az Amerikai Egyesült Államoknak a kitüntetett szerepét.

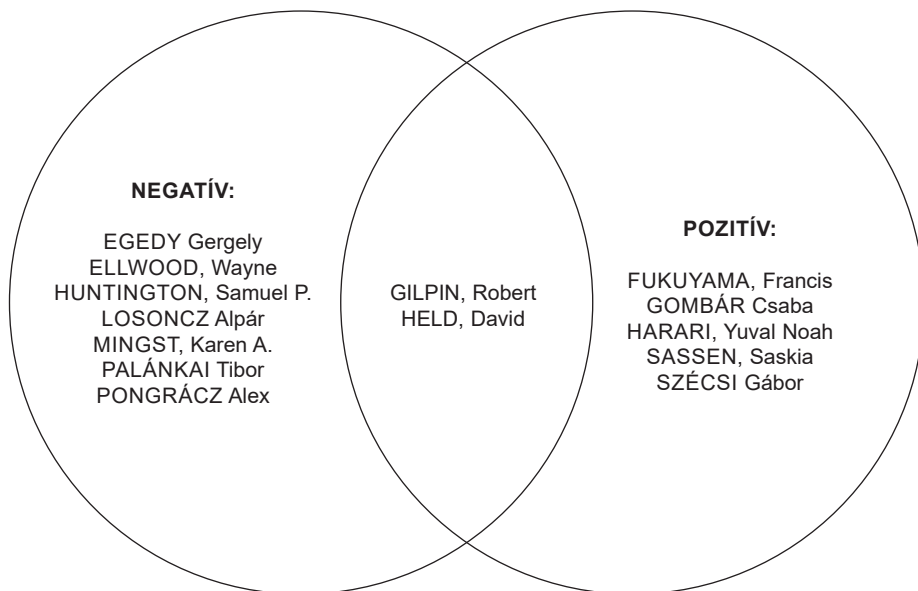
A globalizáció nem minősül újkeletűnek: egyes szerzők szerint a premodern verziója már több ezer évvel ezelőtt megjelent, és több szintre tudjuk osztani, amit a világtörténelemben megtalálható nagy jelentőségű fordulópontok jelölnek. Ilyen fundamentális történelmi esemény például Amerika felfedezése, a gyarmatosítás virágkora, az ipari forradalmak kibontakozása, illetve a világháborúk időszaka is. A gyarmatosítás kora és a második világháborút követő időszak a globalizáció történelmi központú megközelítésének a két kulcseleme. Egyes európai országok kiterjesztették a fennhatóságukat az egész bolygóra, a világ részei elkezdtek kapcsolódni egymáshoz. A globális kereskedelem is ekkor kapott szárnyra. A globalizáció a 20. század elején elérte az első csúcspontját, azonban a század közepén visszaesett, majd a hidegháború után kitüntetett figyelmet kapott ismét, és oly mértékben meghatározó, hogy a jövő egyértelmű irányának látszódik.

A legfontosabb (a kutatásom témájához kapcsolódó) hazai és külföldi szakirodalmak alapos elemzése után a következő megállapításokra jutottam: végigtekintve ezen számos szerző, kutató globalizációval kapcsolatos gondolatain, azt láthatjuk, hogy ez a jelenség megosztja őket, nem egységes az álláspontjuk. Megfigyelhető, hogy az általam vizsgált kutatók többsége negatívan gondolkodik a globalizációról. Ez a negativitás egyfajta pesszimizmust is jelent, amely szerint a globalizáció uniformizáló törekvése nem fenntartható, a világunkban lévő egyedi értékeket meg kell őriznünk, nem szabad egy planetáris kiterjedtségű olvasztótégelyt létrehozni.

Nemcsak a globalizációról való gondolatok, vélemények térnek el, hanem a különféle szemléletmódok is: gazdasági, társadalomközpontú, kommunikációs szempontot figyelembe vevő, civilizációkhoz kapcsolódó, politikai, valamint történelmi.

Az általam megvizsgált szerzők műveiben megtalálható legfontosabb gondolatokat összesítve, megalkottam a globalizáció azon összetett definícióját, ami az összes lényeges megközelítést magában foglalja. A globalizáció nem más, mint egy olyan jelenség és folyamat, amely a gyarmatosítás korától kezdve kezdett el jelentősen megerősödni, míg a második világháborút követően és a hidegháború utáni évtizedekben újra szárnyra kapott. Folyamatosan zajlott és zajlik a piacoknak a világgereszkedelembe való integrációja, ezzel párhuzamosan pedig a világ „összezsugorodása” tapasztalható, azaz, hogy minden és mindenki egyre közelebb kerül egymáshoz. Nemcsak gazdasági, hanem politikai és kulturális értelemben is megjelenik ez az integráció. A globalizáció megpróbálja megalkotni a lehetőségét a globális társadalom létrejöttének, mindezt pedig a Nyugat (azon belül is legerősebben az Amerikai Egyesült Államok) vezetésével, az ő értékei és értékrendje szerint. A fogalomban egyfajta paradoxon is megjelenik: az egyre erőteljesebb uniformizálódást mutató tendenciák ellenére az államoknál érezhető egyfajta tudatosodás, öntudatra ébredés is.

A globalizáció negatív és pozitív irányú megközelítései

Forrás: saját szerkesztés

(*Globális kihívások*) A mai modern, globalizálódó világunkra jellemző, hogy az ok-okozati összefüggéseit nehéz megérteni, hiszen rendkívül sokrétűek és bonyolultak. Ezen állításnak megfelelően az emberiség egyre több és összetettebb globális problémával kénytelen szembenézni napjainkban. Ezek a kihívások több csoportra oszthatók: technológiai kihívásokra, politikai kihívásokra és ökológiai (környezeti) kihívásokra – ezekre rendkívül sok figyelmet kellene szentelnünk. Természetesen a kihívások sokrétűek és sokfélék lehetnek, ám jelen tanulmányban Harari gondolatainak irányvonalát követve határozom meg a legfőbb csoportjait. Ezek azok a kihívások, amik napjainkban nagy mértékben próbára teszik az államokat és az erejüket.

A technológiai kihívás

A technológiai kihívásokhoz tartozik az információs – és biotechnológiai kihívás is, amit forradalomnak sem túlzás neveznünk. Az ebből adódó kihívások ma világunk liberális politikai rendszereit nagyon megterhelik, ugyanis ez a szisztéma az ipari forradalmak korában fejlődött ki – azonban manapság már nem igazán beszélhetünk a gőzgépek vagy akár a televízió kiemelkedő fontosságáról. A mesterséges intelligencia egyre növekvő szerepéről azonban érdemes szót ejteni. Az államok, a politikai rendszerek azért nem tudnak erre a kihívásra kielégítő választ adni, mert ebben a technológiai forradalomban elsősorban mérnökök és tudósok vesznek részt, akik politikai értelemben nem képviselnek senkit sem, habár egyes döntéseik akár politikai következményekkel is bírhatnak. A mesterséges intelligencia térnyerése emberek millióinak veszélyezteti a munkahelyét. Az MI rendelkezik két olyan képességgel, amivel az emberi munkaerő nem igazán: ez

a két tulajdonság az összekapcsolhatóság és a frissíthetőség. Egyes iparágakban, mint például a szórakoztatóipar, egészségügy vagy a közlekedés, globális munkanélküliség van kilátásban az automatizáció miatt is – ez pedig a globális társadalmi-vagyoni ellentéteket még inkább mélyíteni fogja.

Az a kérdés merülhet fel jogosan, hogy ezen tények ismeretében hol van az államokat irányító embereknek és pártoknak a szerepe? – sajnos az a tendencia vehető észre, hogy a politikai erők a programjukban a technológiai kihívásokról nem sok esetben tesznek említést, ami a kihívásra adandó válaszok megszületését is késlelteti. Napjainkban a technológia rohamos fejlődése tapasztalható, ami a világ államait is naprakészre készíteti.

A technológiai kihívásokhoz tartozik az adatvédelem és adatbiztonság kérdése, az adatok tulajdonjogának a szabályozása, a személyes adatok védelme, valamint az úgynevezett „digitális diktatúrák” fenyegetése, valamint az esetleges totális megfigyelés lehetősége is. Az előbb felsorolt fogalmak a technológia rendkívüli fejlődésével párhuzamosan egyre nagyobb fenyegető erővel rendelkeznek. A technológia olyan globális fenyegetéseket és kihívásokat hozott létre, amikkel a nemzeteknek nagyon nehéz szembezállniuk.

A politikai kihívás

A politikai kihívások csoportját erősíti a liberális demokrácia válsága, a nemzetközi bűnözés, a terrorizmus, a nemzetközi mozgalmak (vallási és ideológiai) térnyerése, valamint egy esetleges globális háború víziója is. Az emberek kezdik elveszíteni a hitüket a liberalizmus globalizációhoz kapcsolódó szerepében. Van olyan elképzelés is, hogy két út áll az emberiség előtt: a liberális út, aminek nincs alternatívája, vagy pedig feladva a globális történet eszméjét az emberek visszatérnek a nacionalizmushoz. Van olyan szerző, aki szerint a globalizáció csúcspontja 1913-ban volt. Azért, mert a globalizáció és a liberalizáció első korszaka véget ért az első világháborúnak a vérfürdőjével – amikor maga a birodalmi hatalmi politika vetett gátat a globális fejlődés és haladás menetének.

Az ökológiai (környezeti) kihívás

Az ökológiai (környezeti) kihívásokhoz tartozik a környezeti pusztulás és károk, a globális felmelegedés, a klímaváltozás, és a nukleáris kihívás is. Ezen próbatételekhez kapcsolódóan az a legnagyobb nehézség, hogy nem állnak meg az államhatároknál – ezért túlnyúlnak a nemzetállami szabályozás keretein. Hiába alkot jogot az állam, ha a környezeti káros hatások nem biztos, hogy a határain belül fognak elsődlegesen jelentkezni. Így globalizálódik ez a kérdéskör, a globalizáció ökológiai kihívásainak és hatásainak a megoldása pedig globális összefogást igényel. Ez a jelenünk és a jövőnk kihívása: meg kell találni az egyensúlyt a nemzeti szabályozás és a globális összefogás között. Ez az együttműködés megnyilvánulhat például nemzetközi egyezmények keretében, valamint ezen dokumentumokban már láthatóak is a globális kooperáció megjelenési formái is. Ezek közé sorolható például a riói és a kiotói egyezmény.

Globális kihívások és nemzetállami megoldások

Ezekkel a globális kérdésekkel szemben az állam főként politikai értelemben kerül szembe, ráadásul maga a globalizáció is a kihívások közé tartozik. Ha valaki a világot uralni, irányítani szeretné, akkor ezekre a súlyos kérdésekre kéne válaszolnia, és értelmes narratívába foglalnia őket. Ezek a kihívások olyan súlyos problémákat jelentenek, amiket a nemzeti politika önmagában nem képes megoldani – azonban globális politika még nem

alakult ki, ami valódi segítséget jelentene ezek megoldásához.³ De ahogyan azt látjuk a tanulmányban, nincsen realitása a létrejöttének. Egy-egy nagy katasztrófa esetén összefognak a világ országai és együttes erővel tudnak hatékonyan dolgozni az adott komplikáció megoldásán – de a kezdeti lelkesedés után minden állam a saját útján szeretne továbbhaladni, ami így konfliktusokat szül a kooperációban, és újra fellazul a kötelék közöttük.

Globális kihívások csoportosítása Harari szerint

Globális kihívások	A technológiai kihívás	mesterséges intelligencia térnyerése
		adatvédelem
		totális megfigyelés lehetősége
	A politikai kihívás	terrorizmus
		globális háború víziója
		nemzetközi (vallási és ideológiai) mozgalmak térnyerése
	Az ökológiai (környezeti) kihívás	globális felmelegedés
		klimaváltozás
		nukleáris kihívás

Forrás: saját szerkesztés, Harari, 2018. 15–180. alapján

(*A globális állam kérdőjelei – víziók egy globális államra*) A globális állam víziójának kiindulási pontjaiként a következőket említtem meg: a bolygónkon körülbelül 200 önálló állam osztozik általában véve ugyanazon diplomáciai protokollokban és közös nemzetközi törvényekben. Az egyik legnagyobb globális esemény, az olimpia szervezése és lebonyolítása is óriási világszintű egyetértést tükröz, ráadásul a világon minden állam ugyanahhoz a globális termelési gépezethez tartozik. Olyan kihívásokkal is szembeesülünk manapság, amiket úgy látszik, hogy az államok képtelenek egymagukban megoldani. Ezen felsorolt tények alapján vélekedek úgy, hogy a globális állam gondolatának egyes hívei ezeket tartják egy világállam kiindulási alapjainak.

Az előzőekben már szó esett magának a globalizációnak a definíciójáról, valamint a hozzá kapcsolódó és részben belőle gyökerező globális kihívásokat is említettem. A jelenség próbára teszi az államokat, így ebben a fejezetben azt vizsgálom, hogy a bekezdés elején már említett tényezők elég alapot szolgáltatnak arra, hogy megágyazzanak egy globális állam és globális társadalom kialakulásának?

Mielőtt rátérnék a globális állam kialakulásának kérdőjeleire, szükséges tisztázni magának az államnak a fogalmát. A Jellinek-féle államdefiníció alapján azok az entitások minősülnek államnak, amik rendelkeznek saját, földrajzi értelemben elhatárolható területtel, a határain belül állandó ott élő népességgel, valamint egy kormányzattal, ami őket kormá-

nyozza. Ez a kormányzat lesz az állam szuverenitásának a birtokosa. Az államok rendkívül összetett képződmények, amik állandó változáson és fejlődésen mennek keresztül az idők folyamán. Azonban az államok többet jelentenek és többnek tekinthetők egy sima jogi entitásnál, ahogy a nemzetek is többek annál, mint pusztán történelmi képződmények.

Globális álmok? – lehetőségek és akadályok a globális állam kialakulása előtt

Samuel P. Huntington is felveti egy esetleges globális állam gondolatát. A szerző szerint a civilizációkat az úgynevezett magállamok irányítják. Érdekesség, hogy az egymásnak feszülő civilizációkat pontosan az azt alkotó nemzetállamok tudják visszafogni, tehát a nemzetállamok visszafogják egymást, és a magállamot is. Ez a fejezet szempontjából azért lényeges, mert egy államnak mindig szüksége van olyan államokra, amik az esetleges túlkapaszkodásokban megakadályozzák vagy tompítják a hatásukat. Azonban egy globális állam esetében nem lenne ilyen visszatartó erő, így az önkény lehetősége rendkívüli módon megnőne, mivel nem lenne, aki szankcionálja a döntéseit és a tetteit, vagy felelősségre vonja. Az államiság egyik lényegi eleme a kényszer, azaz az államnak legitim monopóliuma van a fizikai erő felhasználása tekintetében egy meghatározott területen belül.

A Nyugat – amely Huntington szerint a jelenünknek és a közeljövőnknek is a legerősebb civilizációja – támogatja a globális állam kialakulását, a már az első bekezdésben felsorolt érvek alapján is. Azonban a Nyugat a globális kormány vezetését saját maga szeretné ellátni, ami rendkívül ellenszenves a többi civilizáció szemében. Az is felvetődik egy problémás kérdésként, hogy a nyugati civilizációval „szemben álló” többi civilizáció nem mutat egységes képet, rengeteg az ellentét és a törésvonal közöttük. Ezek a törésvonalak az esetek többségében kulturális eredetűek, azonban ezek már az emberiség hajnalától kezdve jelen vannak. Ráadásul a globális kormány megléte globális hadsereget is eredményezne, ami felvetne még egyéb problémákat is (például azt, hogy a világon kizárólag ez a hadsereg rendelkezne atomfegyverrel). Ha a politikát globalizálni akarnánk, akkor a globális problémákra és érdekekre kellene sokkal nagyobb hangsúlyt helyezni, azonban erre nem lenne megoldás egy világkormány létrehozása más szerző szerint sem.

A nemzetek számára kiemelt fontossággal bír, hogy szabad rendelkezése legyen saját természeti és társadalmi adottságai felett. Erre azért van szükség, hogy ne váljanak kiszolgáltatottá. Az ezekről való szabad rendelkezés joga nagyon meghatározó: a történelem során számos háborús konfliktus alakult ki azért, mert egy állam/nép egy másik állam/nép uralma alá került, s azok a saját javukra akarták kihasználni az ő adottságaikat és erőforrásaikat.

Az érdekek szó véleményem szerint kiemelt jelentőségű a globális állam kérdésében, azaz, hogy kinek, milyen aktoroknak áll érdekében egy világállamnak a létrehozása. Számos szerző az Amerikai Egyesült Államokat emlegeti. A már említett érdekek szóhoz kapcsolódva kiemelném a hatalom értelmében felfogott érdekek fogalmához kapcsolódó gondolatokat. Ez a kifejezés teremt meg a kapcsolatot a nemzetközi politika megértésére törekvő értelemben és a megértés alapjául szolgáló tények között. Az ókori görög gondolkodó, Thuküdidész szavait ismertetve elmondható, hogy a legerősebb összekötő kapocs, ami az emberek és az államok között létezhet, az maga az érdekek. A 19. században élt Lord Salisbury ezt a gondolatmenetet úgy fűzte tovább, hogy a nemzetek közötti szövetségeket hosszú időn át összetartó egyetlen erő nem más, mint az ellentétes érdekek hiánya. Így ez a szó egyfajta szokatlan kulcsszónak is tekinthető e fejezetben.

A globális államhoz ezek úgy kapcsolódnak véleményem szerint, hogy a világ nemzetei, államai nem tudnának együtt, azonos érdekektől vezérelve gondolkodni, mert lényegükből fakadóan az érdekeik nem egyeznek. Az emberiség számára az érdekek az igazi vezérelv, ez irányítja az egyes személyek cselekedeteit, azonban nemcsak az övéket,

hanem az egyes nemzetek cselekvéseit is. Ez az emberek, és az emberek alkotta nemzetek természetéből következik. Az (anyagi és eszmei) érdekek, nem pedig az eszmék határozzák meg nagyrészt és közvetlenül az emberek cselekedeteit. Ezekhez az érdekekhez igazából hozzá lehet kapcsolni az érték szót is – mivel az áll érdekekben, amit értékesnek tartok.

Az eszmékhez kapcsolódva, ez az eszme a globalizáció eszméje is lehet. Láthatjuk tehát, hogy a globalizáció sokszor hangoztatott magasztos eszméje nem tud áttörni az emberek és államok esetében prioritást jelentő érdek gátján. Az érdek mellett kiemelt figyelmet érdemel a hatalom kifejezés is. A hatalomnak a tartalmát és az alkalmazásának a lehetőségét a politikai és a kulturális környezet határozza meg. Az államoknak és az állami intézményeknek a hatalma sokkal fontosabb, mint maguknak az állami funkcióknak a kiterjedtsége. Az államoknak a hatalma részben a hatalom természetes forrásaitól tehető függővé: a földrajzi kiterjedtségtől és elhelyezkedéstől, a népességtől, valamint a természetes erőforrásoktól. A hatalom tárgyi forrásait testesíti meg az ipari fejlődés és infrastruktúra, míg a nem tárgyi forrásokhoz tartozik a nemzeti imázs és a köz támogatása is. A globális állam esetében a hatalmat a különböző politikai és kulturális környezetből jövő emberek ennek a gondolatnak (is) megfelelően teljesen máshogy értelmeznék, ezért sem jöhet létre véleményem szerint egy világállam. Ha a hatalom alapjait vesszük górcső alá, akkor tisztán kirajzolódik, hogy ezen tényezők nagy része egy globális állam esetén problémákba ütközne. Van olyan szerző, aki a jelenkori külpolitika alapegységének a nemzetállamokat látja, azonban az a gondolat sem áll távol tőle, hogy felvesse, hogy őket esetlegesen a jövőben kialakuló nagyobb egységek helyettesítsék, hiszen az érdekek és a nemzetállamoknak a jelenlegi kapcsolata a történelem produktuma, és így értelemszerűen megállapítható az, hogy a napjainkban fennálló kapcsolódás az érdek és a nemzetállam között nem más, mint történelmi produktum – így ennek megfelelően változhat. Az Amerikai Egyesült Államok és a Nyugat globalizációban való kiemelt szerepére reflektálva ismét elmondható, hogy nem szabad egy adott nemzet saját erkölcsi törekvéseit univerzális morális rangra és szintre emelni. Tiszteletben kell tartanunk más nemzetek érdekeit, miközben megvédjük és képviseljük a saját nemzetünk álláspontját és érdekeit is.

Globális álmom? – lehetőségek és akadályok a globális kormányzás működése előtt

Azok a tudományos elemzések, amik a global governance elméletét igenlően alkalmazzák, arra a következtetésre jutnak, hogy a kormányzás, vagy valamilyen folyamat irányítása nem feltétlenül igényel adminisztratív hierarchiát, jogi megalapozottságot vagy központi hatóságot. Azonban manapság sokan abban látják a global governance-ot, hogy egyre több állam alatti és állam feletti szervezet jön létre, és ezeknek az együttes működésében vélik felfedezni ezt a jelenséget. A global governance két végletes szemlélet között helyezkedik el: az egyik a globális állam, a világállam kialakulásáról beszél, míg a másik véglet a területi államok mindenhatóságának védelmét tűzi a zászlajára. A fő probléma abban rejlik, hogy hiányzik egy olyan demokratikus úton kialakított és felelősséggel bíró döntési szint, egy döntési fórum, ami érvényes és hiteles lenne. Ez a fórum lenne a világszerte valamilyen módon leíró jogoknak a rendszere, és rendelkezne azon tulajdonsággal, képességgel is, hogy ezeknek a megsértését szankcionálhassa.

Véleményem szerint az előbb felsorolt tények ismeretében nem tud kialakulni a globális állam. Az emberek az erőteljes központosítást diktatórikus lépésnek tekintenek (ezt a központosítást megkívná egy nagy hatáskörrel rendelkező döntéshozó fórumnak a kialakítása), ugyanis egy ilyen nagy rendszert átlátni és irányítani (tétélezniük fel, hogy lenne szerv, ami képes lenne rá), csak ilyen eszközökkel lenne lehetséges. Kellene lennie egy tényleges hatalommal rendelkező, végső döntési szintnek, ami a

jelenünkben nincsen meg. Egy nemzetek feletti kormányzó mechanizmust ráadásul az államoknak és a népességnek el kellene ismerniük, legitimálni a hatalmát, és az elszámoltathatóságát biztosítani. Az állam legitimizációja az államiság egyik gyökere, így ez elengedhetetlen lenne egy globális állam kialakulása esetében is, a szervezeti felépítés és irányítás, a politikai rendszer felépítése, valamint a kulturális szempontok mellett. Ráadásul az államok alapja a jog, így a globális államnak is kellene ezzel rendelkeznie – azonban azt leszögezhetjük, hogy globális jog nincsen.

A globális társadalom víziója

Állam nem tud működni és létezni társadalom nélkül – ugyanis ebben az esetben nem lenne értelme például törvényeket sem hoznia. Így egy globális államnak a létrejötte megkívánná egy globális társadalom, globális közösség kialakulását is. Az egyetemes civilizáció fogalmának erőteljesebb a jelentése, és ennek a kialakulását először is meg kellene előznie egy folyamatnak. Ez a folyamat magában foglalná az emberiség (elsődlegesen kulturális értelemben vett) egységesülését, azaz az értékek, hitek, szokások és az intézmények teljes összefonódását is. Azonban az napjainkban tisztán látható, hogy sem egyetemes nyelv, sem pedig egyetemes vallás nem létezik. Az angol nyelv tekinthető a lingua francának, de ez egyfajta közvetítő szerepet tölt be, a kultúrák, államok közötti kommunikációnak az elsődleges eszköze.

Napjainkat rengeteg globális kihívás hatja át, számos globális problémával küszködünk, ám globális közösséggel nem rendelkezünk. Egyik civilizáció (pl. a Nyugat, kínai, muszlim, hindu) sem alkot olyan közösséget, aminek a valóságról való elképzelése teljes mértékben megbízható lenne. Ez annyit jelent szerintem, hogy semelyik államról vagy civilizációról sem lehet kijelenteni, hogy az általa mutatott, globális szintre emelendő út lenne az, ami az egész bolygó közössége(i) számára teljességgel megfelelő lenne. Azokkal a kollektív intézményekkel nem rendelkezünk, amik egy elképzelt egyetemes közösség kereteit stabilizálni tudnák. És véleményem szerint azonos értékekkel sem rendelkezünk. A „globális falu”, azaz az, hogy az emberek egyetlen információközösségben létezzenek, ma sem több, mint egy vízió. (Egyes szerzők szerint a globalizáció a közeljövőben egy újfajta közösségtudat alapjává fog válni, ám ez inkább az online térben látszik elősorban megvalósíthatónak.)

A globális állam megkívánna a globális társadalom tagjaitól egyfajta alapvető elköteleződést, lojalitást a globális közösség iránt – mivel az ilyen nagy rendszerek nem funkcionálnak és nem működőképeseek a tömeges lojalitás nélkül. Az emberek a történelem során azért is szerveződtek nemzetekbe, mert olyan kihívásokat jelentő problémákkal szembesültek, amiket a korábbi emberi közösség, népesség enélkül a szerveződés nélkül nem tudott volna megoldani. Így elmondható az, hogy ezt a logikát követve azért lenne megalapozott igénye egy globális állam és társadalom létrehozásának, hogy napjaink nagy globális kihívásait megfelelően tudjuk kezelni. Azonban ez egy elméleti és funkcionális feltevés. A történelem során, mint már említettem, az emberek nemzetekbe szerveződtek, amikben kialakult egy erős nemzeti kötelék is. A globális állam olyan óriási kiterjedtséggel rendelkezne, hogy ez a kötelék nem tudna benne kifejlődni.

Az embereknek alapvető szüksége, hogy közösséghez tartozzanak. De mekkora legyen a mérete ennek a közösségnek? Inkább legyen kisebb, mivel a nagyobb közösségekben egyedül maradhat az ember. Azaz minél nagyobb egy közösség, annál több a magára maradt ember? Nagyon fontos, hogy az emberek kis méretű, intim közösségekhez tartozzanak, mivel sok embert képtelenek vagyunk megismerni. Az is lényeges, hogy ne

legyenek magányosak az emberek – de sajnos az a tendencia látható manapság, hogy egyre magányosabb életet élünk az egyre inkább összekapcsolt bolygónkon.

Sokan abban látják a megoldást, hogy elsődlegesen egy online globális közösség kialakítására kellene törekedni. De itt felvetődik a kérdés, hogy ezek a virtuális hálózatok valóban képesek arra, hogy egy ilyen óriási, igazi emberi közösséget kialakítsanak? Az egyik közösségi oldal alapítója egy kiáltványt is közzétett arról, hogy sürgető lenne egy globális közösséget létrehozni, sőt azt is kijelentette, hogy az oldal egész küldetését ennek fogja alárendelni. Az a célja, hogy erősítse a társadalmat, és az embereket arra ösztönözze, hogy minél több közösséghez csatlakozzunk, a közösségeink létszáma ne csökkenjen tovább. Azonban azt fontos kiemelni, hogy a különféle cégek, vállalatok sohasem voltak a történelem során a társadalmi és politikai forradalmaknak az ideális vezetői – ráadásul napjainkban a virtuális és az offline világ közötti szakadékokat is sokkal hatékonyabban kellene áthidalni.

Álom és vízió szembesítése a valósággal

Az államokról, a nemzetállamokról való gondolkodásban jelentős változások következtek be az elmúlt évtizedekben. Az államnak már nincsen abszolút hatalma a lakossága és a területe felett, valamint az is az elmúlt időszakok változásainak köszönhető, hogy a hatalom a kormányoktól elkezdett folyamatosan eltávolodni. Ezek ellenére napjainkban is helytálló az az állítás, hogy az államoknak a létezése egy objektív szükségletnek tekinthető, és a világ színpadán számolni kell velük. Ennek a miértjét pedig szó szerint idézem az egyik szerzőtől: „*A társadalom fennmaradásához, a reprodukció megvalósulásához, illetve a közösség erőszakos behatolásoktól mentes létezéséhez szükség van az elkülönült, a megbomlott társadalmi rendet kényszerítő eszközökkel helyreállító és a potenciális közhatalmi kényszeralkalmazás lehetőségével rendelkező közhatalomra, azaz az államra.*”⁴

A kormányzás szerepét nem tudja egy globális állam átvenni, hiába redukálta le a globalizáció az államoknak a mozgásterét. A világpolitika államközpontú napjainkban is, a szerepük nagyon fontos. A globális piacok létezésének is elemi fundamentumát adja az állami jogrend. Az államot a globalizáció és következményei nem szorították ki teljesen a porondról, a globális politikának az egyik főszereplője maradt. Az államoknak a szerepe nem fog eltűnni, csak átalakul.

(Következtetések) A globalizáció az államokhoz kapcsolódóan számos területen – gazdaság, társadalom, kormányzás, szuverenitás stb. – jelentős kihívásokat eredményez, amik próbára teszik az államok erejét.

A globalizáció jelentéstartalmát kielemezve látható, hogy az államok szerepe egyre fontosabbá válik. Az univerzalitás mellett látszólag magában hordozza a globális jólét ígértét, ám a jelenség csak távolról mutat egységet. Ez egyfajta paradoxonnak is tekinthető.

A globalizáció egy olyan, misztikummal átszőtt jelenségnek tűnik, ami, ahogyan már említettem, távolról szemlélve egységet mutat. Ahogy elhessegettem a felhőket a vizsgálódásom során az útból, hogy tisztán lássam a globalizáció felszínét – úgy rajzolódtak ki a lelki szemeim előtt egyre erősebben a felszínhez egyre közelebbre érve az államok határai. Hiába lépik át a globális kihívások – már csak nevükből következően is – ezeket az államhatárokat, mégsem képesek akkora áttörést elérni, hogy hozzájáruljanak egy világállam létrehozásához és kialakulásához.

Így a globalizáció a legtöbb tendenciát tekintve csupán egy földtől elrugaszkodott

gondolat. Távolról nézve nagy mértékben idealisztikusnak tűnik, azonban ahogyan közelítünk a felszínhez, azt vesszük észre, hogy egyre több határ tűnik fel a láthatáron.

A globalizáció nagyon kiszélesíti a világot, ami így egyre kisebb mértékben látható át, nincs végső felelős. Arra a megállapításra jutottam, hogy az egyének egy esetlegesen létrejövő intézményesült, globális államhoz nem fordulhatnak. Hiányzik egy végső döntési fórum, ami a világ államai részéről teljes körű legitimitációval rendelkezne, ráadásul a végrehajtási eszközei tekintetében is hiánnyal küszködné.

Világállam nem tud kialakulni, ugyanis a kutatásom során olyan kulcstényezőket találtam ezzel kapcsolatban (például a globális jog hiányát, az eltérő érdekek meghatározó szerepét, egy globális haderő felállításának nehézségeit), amik ezt azt állítást alátámasztják. A határokkal elválasztott államok esetében a kutatásaim alapján nem lehetséges, hogy egy globális egységet alkossanak, egy egységes kormányzat irányítása alatt.

A 21. század globális kihívásait a legtöbb esetben (főként a technológiai és a politikai kihívások esetében) az államok tudják eredményesebben kezelni. Az ökológiai kihívások esetében elképzelhető a nemzetközi együttműködés, nemzetközi szervezetek és egyezmények által szabályozva, azonban ez a kooperáció szintén csak nemzetállami szinten működve tud eredményes lenni, mivel a problémákat a „gondolkodj globálisan, de cselekedj lokálisan!” elvből kiindulva is így lehet a leghatékonyabb módon kezelni és megoldani. A globalizáció világában is lehetséges az állam, az államiság megőrzése.

A jövőbe mutató javaslatként azt tudom megfogalmazni, hogy a nemzetállamok, az államok szerepét még a globalizáció tendenciái mellett sem szabad megkérdőjeleznünk. A világ színpadán igenis fontos szerepük van, ők a világpolitikai események legfontosabb résztvevői. Mint ahogyan azt már említettem, ez a szerepük nem fog eltűnni, hanem átalakul. A globalizáció dacára az államok csillaga nem áldozott le.

IRODALOMJEGYZÉK

- EGEDY Gergely: Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe. HVG-ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2007.
- ELLWOOD, Wayne: A globalizáció. (fordította: Kállai Tibor), Hvg Zrt., Budapest, 2003.
- FUKUYAMA, Francis: Államépítés. fordította: Kitta Gergely, Századvég Kiadó, Budapest, 2005.
- GIDDENS, Anthony: Szociológia. (fordította: Farkas András – Kovács Ferenc – Rohonyi András – Szalai Éva – Tóth Zsuzsanna), Osiris Kiadó Kft., Budapest, 2008.
- GILPIN, Robert: The challenge of global capitalism: the world economy in the 21st century. Princeton University Press, Princeton, 2000.
- GOMBÁR Csaba – HANKISS Elemér – KENDE Péter – LENGYEL László – ROMSICS Ignác – SZILÁGYI Ákos – VÁRHEGYI Éva – VOLOSIN Hédi: Magyarországi Egyesült Államok? Helikon Kiadó, Budapest, 2001.
- MAGYARICS Tamás: Amerikai konzervatív gondolkodók. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2017.
- HARARI, Yuval Noah: 21 lecke a 21. századra. (fordította: Torma Péter), Animus Kiadó, Budapest, 2018.
- HELD, David; MCGREW, Anthony: Globalization Theory: Approaches and Controversies. 2008/3, 796–797.
- HELD, David; MCGREW, Anthony; GOLDBLATT, David, PERRATON, Jonathan: Global Transformations: Politics, Economy and Culture. Stanford University Press, Stanford, 1999.
- HUNTINGTON, Samuel P.: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. (fordította: Pusztai Dóra – Gázsity Milla – Gecsényi Györgyi), Európa Könyvkiadó, Budapest, 2019.
- KISS J. László: Globalizálódás és külpolitika. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2003.
- LOSONCZ Alpár: Átírja-e a globalizáció a közjó fogalmát? in: KARIKÓ (szerk.): Gazdaság és/vagy kultúra? Gondolat Kiadó, Budapest, 2006. 69–82.
- MINGST, Karen A.: A nemzetközi kapcsolatok alapjai. (fordította: Kovács Ákos András – Mesterházi Judit – Szikszai Szabolcs), Napvilág Kiadó Kft., Budapest, 2011.
- ROÓB Gusztáv: A globális társadalom. Szenci Molnár Társaság, Budapest, 2003.

- PALÁNKAI Tibor: Nations and International Integration Processes. Köz-Gazdaság, Budapest, 2019. Elérhető: <http://old.uni-corvinus.hu/index.php?id=43910> (Letöltés ideje: 2020.10.18.)
- PONGRÁCZ Alex: Nemzetállamok és új szabályozó hatalmak a globális erőterben. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019.
- PRESTON, Peter W.: Political/Cultural Identity: Citizens and Nations in a Global Era. SAGE Publications, London, 1997.
- SASSEN, Saskia: Elveszített kontroll? Szuverenitás a globalizáció korában. Helikon Kiadó, Budapest, 2000.
- SZÉCSI Gábor: Globális közösség és kulturális azonosság. in: KARIKÓ (szerk.): Gazdaság és/vagy kultúra? Gondolat Kiadó, Budapest, 2006. 61–66.

JEGYZETEK

- 1 A nemzetállamok olyan államok, amik egy-nyelvűek és egy kultúrával rendelkeznek, és a küldetésüknek tartják azt, hogy fenntartsák és megőrizzék a nemzetet.
- 2 A vesztfáliai rendszer fogalma: *„A nemzetközi kapcsolatok irodalma a területi államok egyenlőségén és szuverenitásán alapuló modern európai államrendszer kialakulását, illetőleg megszilárdulását a harmincéves háborút lezáró 1648-as vesztfáliai békével hozza kapcsolatba.”*
- 3 A koronavírus okozta járvány és válsághelyzet is egy kihívás, azonban kizárólagosan egyik csoportba sem lehet besorolni. A technológiai, a környezeti és a politikai kihívások csoportjába is beletartozik a sajátosságai miatt.
- 4 PONGRÁCZ Alex: Nemzetállamok és új szabályozó hatalmak a globális erőterben. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019. 85–86.

